

IMPRESSIE

Nieuwsbrief van het Katholiek
Documentatie Centrum

Nr. 12
2013

Radboud Universiteit Nijmegen

TEN GELEIDE

De redactie is in opperbeste stemming. Op het themanummer 'digitaliseren', dat wij een paar maanden geleden uitbrachten, hebben wij veel enthousiaste reacties gehad, die varieerden van 'heel interessant' tot 'ga zo door'. Dat doen wij zeker. En met slechts twee rectificaties (zie 'Kort nieuws') zij wij er genadig vanaf gekomen.

Maar met dit nummer is het weer *business as usual*: wat nieuwe aanwinsten, de fotorubriek, en vooral enkele, hopen wij, interessante artikelen. Allereerst wijzen wij u graag op onze tentoonstelling 'Atelier Brom. Getekend zilver'. Gastconservator Annette Gaalman, die deze fraaie tentoonstelling samenstelde, vertelt erover in het eerste artikel van deze *Impressie*. De tentoonstelling is nog tot 9 augustus te bezoeken in 'De Verdieping', het sousterrain van de Universiteitsbibliotheek Nijmegen. Het kan u ontgaan zijn, maar eind mei, begin juni heeft onze Radboud Universiteit zijn negentigste verjaardag gevierd. Het beeldmerk van de universiteit werd in 1923 ontworpen door atelier Brom en krijgt op de tentoonstelling alle aandacht. In dit nummer wijzen wij u ook op het boekje *Radboud in de stad* – inclusief wandelroutes, mocht het deze zomer nog mooi weer worden. Ook werd het de hoogste tijd om eens aandacht te besteden aan de

Markante universitaire architectuur in het hart van de stad. Studentenflats in de Jacob Canisstraat. Foto W.K. Steffen. afb. KDC 1a03348

zogenaamde 'Russische archieven'. Deze raadselachtige bewoording wordt verderop in dit nummer uitgelegd.

Wij hopen u met deze zeer gevarieerde inhoud ook dit keer weer een plezier te doen.

Juni 2013
De redactie

GETEKEND ZILVER

De tentoonstelling 'Getekend zilver: ontwerptekeningen uit het atelier Brom' vertelt het verhaal van de drie opeenvolgende generaties edelsmeden Brom en hun werk aan de hand van onder andere ontwerptekeningen, foto's en opdrachtboeken. Uit de tentoonstelling komt een stijlontwikkeling, een productiewijze en een –omvang naar voren die parallel lopen aan de ontwikkeling van het katholieke leven in de periode van ruim honderd jaar.

Begin en einde

In 1853 werd in Nederland de bisschoppelijke hiërarchie hersteld. Het katholieke leven kreeg hiermee een enorme impuls die zich onder andere uitte in de bouw van kerken en een toenemende vraag naar kerkelijk zilver, bijvoorbeeld monstransen en cibories. Gerard Bartel Brom richtte in 1856 een eigen edelsmeedatelier op in Utrecht. Spoedig ontwikkelde het atelier zich tot belangrijkste leverancier van kerkelijk zilver, een status die het atelier drie generaties zou behouden.

Het einde van ruim honderd jaar van intens kerkelijk leven en rijke aankleding van kerken werd ingeluid door het Tweede Vaticaans Concilie, dat plaatsvond van 1962 tot 1965. Een veranderde wereld lag aan de basis voor de aankondiging van het concilie in 1959, dat de modernisering van de kerk tot doel had. Kort voor het concilie werd in 1961 de edelsmidse van Brom gesloten.

Gerard Bartel (1831-1882)

Over de beginjaren van Brom als zilversmid of koperslager zijn veel verhalen in omloop. Inmiddels is duidelijk geworden dat hij samenwerkte met de edelsmid Franz Xaver Hellner uit Kempen (Dld.). Brom leverde zilverwerk van Hellner aan Nederlandse klanten, en andersom kocht Hellner bij Brom

De tentoonstelling 'Getekend Zilver' in de UB. Afb. KDC

koperwerk in. Niet alleen metaalwerk ging over het spoor tussen Kempen en Utrecht, er kwamen ook vaatjes wijn uit Duitsland en er gingen tonnetjes haring terug. Vaak werden losse onderdelen bij Hellner gekocht. Deze konden in het atelier van Brom naar believen gecombineerd worden. Omdat de laatmiddeleeuwse edelsmeedkunst als ideaal werd beschouwd, schroomde men ook niet (delen) van deze werken te kopiëren. Uit de opdrachtboeken wordt duidelijk wie van de werknemers welk werk deed. Op foto's en in opdrachtboeken uit het atelier is te zien dat Brom de wijze van prijsnotering van Hellner heeft overgenomen: de letters GOLDARBEIT vertegenwoordigen de cijfers 1 t/m 10.

Jan Hendrik (1860-1915)

Jan Hendrik Brom volgde zijn vader in 1882 op. Hij kwam aan het hoofd van het atelier. In tegenstelling tot zijn vader had hij aspiraties als kunstenaar/ambachtsman. Het was duidelijk dat hij met zijn atelier ook uit kunstzinnig oogpunt toonaangevend wilde zijn in katholiek Nederland. Hij nam dan ook veelvuldig deel aan tentoonstellingen en vond het belangrijk daar – te midden van de profane ateliers – eer te behalen. In 1898 verhuisde Jan Hendrik Brom zijn atelier van de Springweg naar de Drift, waar een grote moderne werkplaats werd gerealiseerd, van waaruit Brom met ca. 35-40 werknemers de clientèle voorzag van verantwoord kerkelijk vaatwerk.

Annette Gaalman spreekt bij de opening van de tentoonstelling. afb. KDC

Jan Eloy (1891-1954) en Leo (1896-1965)

De zonen van Jan Hendrik Brom die het atelier overnamen en uitbreidden waren Jan Eloy en Leo. Jan Eloy werd opgeleid als edelsmid, Leo als beeldhouwer. De broers slaagden erin het atelier verder uit te breiden, zowel in omvang als in reputatie. Het atelier Brom bleef tot begin jaren zestig het grootste en meest toonaangevende atelier voor kerkelijk vaatwerk in Nederland. De werkwijze van Jan Hendrik werd voortgezet: naast de productie van kelken, cibories, kandelaars, wierookvaten et cetera, bleef men zich toeleggen op het verzorgen van de complete inrichting van kerken: altaren, communiebanken, preekstoelen, doopvonten en kruiswegstaties.

Bovendien keek men ook steeds meer over de landsgrenzen. Zo verkende men na de Tweede Wereldoorlog met zeker succes de afzetmarkt in de Verenigde Staten en in Zuid-Amerika. Met het werk van hun zuster Joanna (1898-1980) en van Hildegard Brom-Fischer (1908-2001), echtgenote van Jan Eloy, werden respectievelijk ook email en textielkunst aan de expertise van het atelier toegevoegd.

Stijlontwikkeling

Aan de hand van ontwerptekeningen wordt in de tentoonstelling het verhaal verteld van de stijl- en iconografische ontwikkeling van de edelsmidse Brom. Geheel in lijn met de ideeën van het Sint Bernulphusgilde maakte Gerard

Bartel Brom in de tweede helft van de negentiende eeuw voornamelijk werk in de neogotische stijl. In mindere mate liet Gerard Bartel zich ook inspireren door de romaanse kunst. Middeleeuwse voorbeelden konden ambachtslieden vinden in het tijdschrift *Het Gildeboek*. Hiernaast hebben de Brommen zelf een omvangrijk archief aangelegd met foto's en tekeningen van kerkinterieurs en kerkelijk vaatwerk. Een voorbeeld hiervan is een foto van het middeleeuwse doopvont in de Marienkirche te Rostock (Dld.), dat qua vorm nagenoeg gelijk is aan het doopvont dat het atelier in 1929 voor de Sint Bonifaciuskerk te Leeuwarden heeft gemaakt.

Sint Bavo

Jan Hendrik Brom werkte aanvankelijk net als zijn vader in de neogotische stijl. In zijn bestudering van de kunstgeschiedenis richtte hij zijn blik echter ook op navolgenswaardige voorbeelden in romaanse dan wel renaissance- en barokstijlen. Juist die laatste stijlen gaven hem aanknopingspunten om zich te gaan bekwamen in drijfwerk in (edel)metaal, waarmee hij ook hoopte in de voetsporen te treden van zijn zestiende-eeuwse Utrechtse vakgenoten Adam en Paulus van Vianen. En zo maakte hij gaandeweg de overgang naar een nieuwe stijl, waarin veel meer de eigen inventie telde, dan het navolgen van illustere

De verniskamer van edelsmidse Brom. afb. KDC 1b15837

Ontwerp voor een ciborie van J.H. Brom afb. KDC 4c1354

voorbeelden. In de katholieke kunstkring De Violier, opgericht in 1901, vond hij geestverwante katholieke kunstenaars, op zoek naar vernieuwing in de kunsten. Die vernieuwing in zijn werk komt het best naar voren in het werk dat hij maakte voor de inrichting van de nieuwe kathedraal in Haarlem, de Sint Bavo. Hij leverde bijzondere werken in een vernieuwende stijl, niet alleen een zeer kostbare en bijzondere monstrans, maar bijvoorbeeld ook het koorhek en de

preekstoel. Een rode draad in dit werk, waarin de neogotiek volledig is losgelaten, wordt gevormd door motieven ontleend aan de natuur, maar altijd met een Bijbelse connotatie.

Middeleeuwse vormtaal

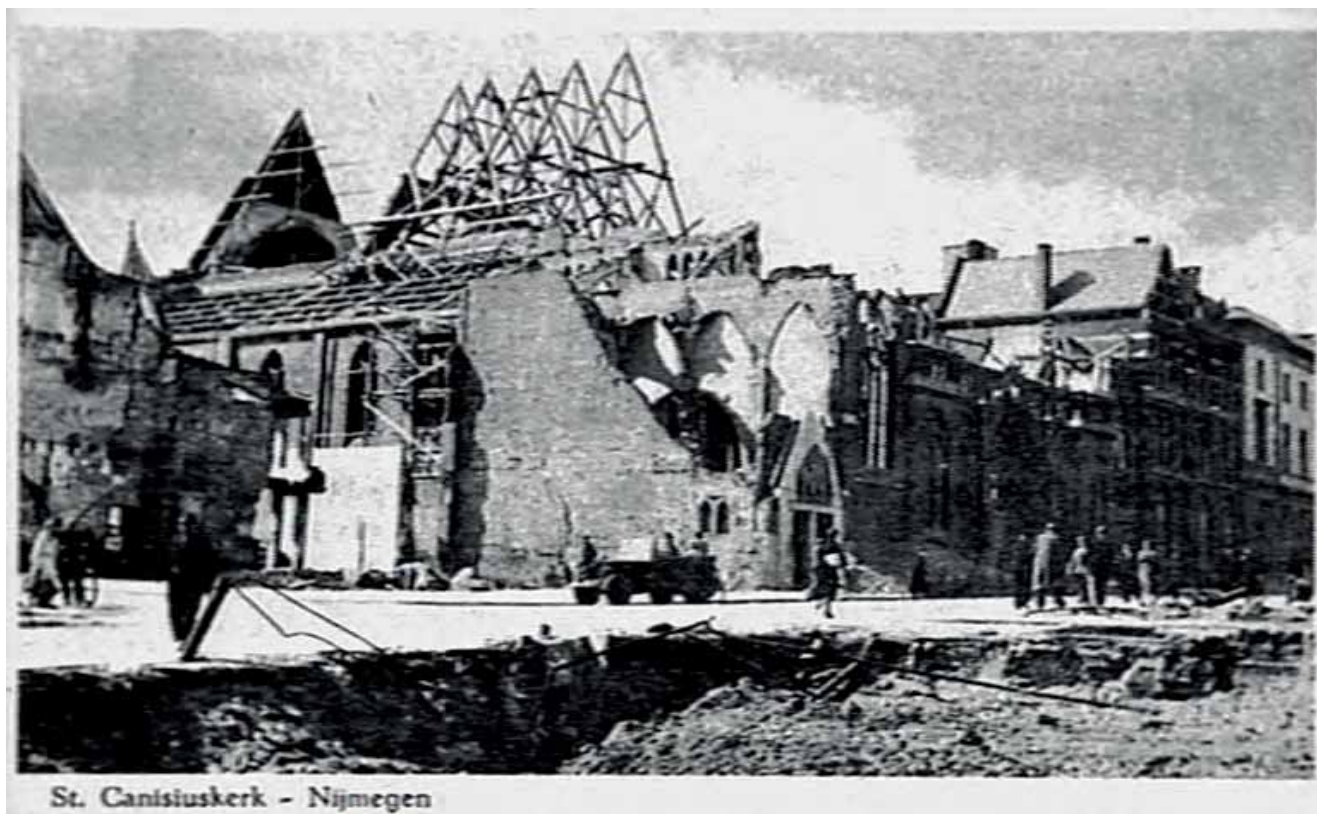
Jan Eloy en Leo, die in 1915 de edelsmidse overnamen, hanteerden nog geruime tijd de florale stijl van hun vader. Met de tijd oriënteerde de stijl zich vooral op de ontwikkelingen in de Franse kunstnijverheid die tot de Art Deco zouden leiden. Aan het eind van de jaren twintig begon het atelier wederom naar middeleeuwse kunst te kijken. Maar waar de edelsmidse onder leiding van Gerard Bartel nog de middeleeuwse stijl imiteerde of verbeterde, gebruikten Jan Eloy en Leo de objecten ter inspiratie en staken ze de middeleeuwse vormtaal in een modern jasje.

Enkele jaren geleden heeft het KDC grote delen van het archief in het kader van het landelijke conserveringsprogramma Metamorfoze eerst kunnen laten verfilmen, en later laten digitaliseren. Een groot aantal ontwerptekeningen werd gerestaureerd, en alle tekeningen ook gedigitaliseerd. Zij zijn via de website van het KDC te raadplegen.

Annette Gaalman
gastconservator

Oproep

In 2006 is de Stichting Vrienden van het Katholiek Documentatie Centrum van start gegaan. Met donaties van de Vrienden wordt steun verleend aan activiteiten van het KDC die niet uit het gewone budget bekostigd kunnen worden. De Stichting kent ongeveer 150 donateurs. Tweemaal per jaar ontvangen de 1.000 relaties en donateurs van het KDC gratis het blad *Impressie*. De donateurs worden daarnaast jaarlijks uitgenodigd voor de Vriendendag. Eén van de KDC-projecten is de uitgave de *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* in vijf delen. Inmiddels zijn de eerste drie delen verschenen en wordt volgend jaar het vierde deel verwacht. Zonder financiële hulp van fondsen zijn dergelijke publicaties niet mogelijk. Helaas zijn de financiën voor het laatste deel 'Politiek en Sociale Actie' nog niet rond. Er is een tekort van ruim € 100.000,-. De Stichting Vrienden van het KDC stelt een groot deel van haar opgebouwde vermogen ter beschikking. De financiële middelen van de Stichting zijn onvoldoende om het tekort weg te werken. Wil de Stichting een substantieel deel van het tekort voor haar rekening nemen dan kan dat alleen met grotere donaties, legaten en extra giften van relaties en vrienden van het KDC. De lezers van *Impressie* worden opgeroepen om dit project financieel een warm hart toe te dragen. U kunt uw bijdrage storten op bankrekeningnummer 12.39.94.411 (Rabo Nijmegen) Bij voorbaat dank.

De vernielde Sint Petrus Canisiuskerk aan de Molenstraat. afb. KDC 1b4276

RADBOUD IN DE STAD

In de maanden mei en juni vierde de Radboud Universiteit zijn negentigjarig bestaan. Het thema voor deze lustrumviering was 'Radboud in de stad'. Wie alleen de huidige universiteit op campus Heijendaal kent, zal dit thema misschien vreemd vinden. Maar bij de oprichting van de universiteit in 1923 werd zij gevestigd in panden verspreid over de Nijmeegse binnenstad, en tot in de jaren tachtig gold dat voor verschillende faculteiten en afdelingen nog steeds.

Hoofdgebouwen

Als hoofdgebouw koos de Radboudstichting (het bestuur van de RK Universiteit) voor een fors

pand aan het Keizer Karelplein - die fameuze Nijmeegse rotonde die je toen nog zonder levensgevaar kon oversteken. Het gebouw werd in 1944 verwoest. Zo ook de universiteitsbibliotheek, een doolhof van samengevoegde panden aan de Platemakersstraat-Snijderstraat-Muchterstraat. Na de oorlog verhuisde wat er van de UB over was naar het gebouw Stella Maris aan de Van Schaeck Mathonsingel – afgebrand in 1985. Ook de officiële universiteitskerk, de Sint Petrus Canisiuskerk aan de Molenstraat, heeft het oorlogsgeweld maar zeer gedeeltelijk overleefd. Tegen de tijd dat deze kerk herbouwd was, was de behoefte aan een 'universiteitskerk' aanzienlijk afgenomen...

Huize Heyendael

Vanaf 1949 verhuisde de universiteit stukje bij beetje naar het grote landgoed dat hoorde bij Huize Heyendael, eertijds de woning van de familie 'Unilever' Jurgens. Begonnen werd met het academisch ziekenhuis, gegroepeerd rond wat sindsdien gemeenlijk 'het kasteeltje' werd genoemd. Vanaf eind jaren vijftig volgden de massieve gebouwen van Wis- en Natuurkunde, waar je niet langs kon fietsen zonder een wat onaangenaam Oostblok-gevoel te krijgen.

Gebouw Stella Maris. afb. KDC 1a744

Thomas van Aquinostraat

Toen ik in 1979 aan de universiteit kwam werken, was mijn werkplek nog maar net uit de steigers. In 1978-1979 werd de Thomas van Aquinostraat gebouwd, een dorps aandoend straatje met aan beide zijden instituutsgebouwen voor de gamma-wetenschappen. Dorps,

inderdaad: er waren een winkel met kantoorartikelen en tabakswaren, een kapper, een bank, een museum, een dictatencentrale annex copyshop en een goede boekwinkel. Alleen de laatste rest van deze mini-P.C. Hoofstraat: een Studystore.

*Huize
Heyendael.
afb. KDC
1a744*

Gebouw wis- en Natuurkunde in de jaren zestig. afb. KDC 6a743

Binnen waren de gangen van deze gebouwen dusdanig identiek, dat de architect een kleurenschema voor de deuren had gekozen om de weg niet kwijt te raken. Tenzij je natuurlijk, zoals ik, dat schema nooit machtig zou worden.

Radboud in de stad

De Thomas van Aquinostraat – hiermee bedoelt elke rechtgeaarde Radboudstudent en –medewerker niet de straat, maar de bijbehorende gebouwen – staat ook al weer op de nominatie om afgebroken te worden. Misschien krijgen deze gebouwen ooit de eer die zij verdienen als de Radboud Universiteit weer eens een keer verjaart. Zij staan niet in het

boekje *Radboud in de stad. Routeboekje*. De bedoeling van dit boekje is dat we er mee gaan wandelen, langs gesloopte, verwoeste, voormalige, oude en nieuwe universiteitsgebouwen, langs woningen van hoogleraren, langs gerenommeerde kroegen (“Ikzelf herinner me nog levendig de tijd dat ‘mijn’ rechtenfaculteit aan de Oranjesingel stond en het toenmalige etablissement De Karseboom als onze

‘faculteitskamer’ functioneerde”, aldus rector magnificus Bas Kortmann in zijn voorwoord). Aan de wandel dus. En daarna A.F.Th. van der Heijden’s *Tandeloze tijd* deel 2 herlezen.

Lodewijk Winkeler

Thomas van Aquinostraat afb. KDC 21809

POPPENKAST

Ware grootte. Zo klein is het Franse misboekje dat u hier op de foto ziet. Mijn eerste associatie is natuurlijk: misje spelen. Heel wat katholieke gezinnen hadden een speelgoedaltaartje met toebehoren in huis, waaraan de jongens in het gezin, afhankelijk van de pikorde, priester en misdienaars speelden, en de meisjes van nature bestemd waren om beminde gelovigen te blijven. Dat deze rolverdeling strijk en zet op ruzie uitdraaide, weet ik uit eigen ervaring.

Wat mij achteraf zo verbaast is, dat dit het enige spel was waarin het roomsche kerkelijk leven in huiselijke kring werd nagespeeld. En buitenshuis had je de optochten van de Heilige Kindsheid, waarin jongens en meisjes, ditmaal volgens een door nonnen vastgestelde pikorde, negertjes, chineesjes, pater-tjes, zustersjes en – ja, ja – een pausje uitbeeldden.

Waarom zo ingewikkeld? Was ik tijdens het Rijke Roomsche Leven al volwassen geweest, dan had ik graag de roomsche poppenkast uitgevonden. Dan hadden de kinderen niet alleen de mis kunnen naspelen,

maar ook bekeringen en missieavonturen, biechthoren, intreden in het klooster (met meisjes in de hoofdrol!), wat niet al.

Het misboekje dat hier is afgebeeld zou in die roomsche poppenkast toch goed tot zijn recht gekomen zijn, lijkt mij, graag ook rijkelijk gevuld

met door de kinderen zelf met de hand gemaakte doodsprentjes – dat had waarschijnlijk ook een hoop psychotherapie gescheeld.

Roomsche poppenkast: als kinderspeelgoed heeft het nooit bestaan. Maar in het echt?

Ik moet denken aan de columns die Gerard Reve tijdens het pausbezoek in 1985 schreef voor NRC Handelsblad. Hij gaf ze later uit onder de titel: Roomse Heisa.

Wiek

EEN ARCHIEF UIT MOSKOU

De archiefafdeling van het KDC heeft onlangs de ontsluiting afgerond van een wel heel opmerkelijk archief, namelijk dat van de Algemeene R. K. Propagandaclub te Amsterdam. Het maakt deel uit van een bijzondere verzameling archieven, binnen het KDC informeel aangeduid als “de Russische archieven”. Deze archieven zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Duitse Sicherheitsdienst in beslag genomen bij Nederlandse personen en organisaties verdacht van antinazistische activiteiten. Zij

Affiche van Frans Bosen voor een KRO-ledenwerfactie. afb. KDC 4a35533

werden naar Berlijn overgebracht en aan het einde van de oorlog door het Russische leger in Silezië (het huidige Polen) aangetroffen; samen met duizenden strekkende meters ander archiefmateriaal dat door de nazi's in heel bezet Europa in beslag was genomen. Het Rode Leger bracht dit materiaal onder in een speciaal hiervoor opgezet geheim archief in Moskou, onderdeel van het Russisch Militair Staatsarchief. Het bestaan hiervan werd pas in 1992 bekend. De uit ons land afkomstige archieven zijn in 2001 na jarenlang diplomatiek getouwtrek aan de Nederlandse staat teruggegeven. Het materiaal dat oorspronkelijk aan katholieke personen en instellingen in Nederland toebehoorde is in 2002 door het Algemeen Rijksarchief overgedragen aan het KDC, dat op zijn beurt de delen die oorspronkelijk afkomstig waren van de provinciaal van de Jezuïeten en van de jezuïet Robert Regout heeft overgedragen aan die orde. Bij aflevering waren de stukken nog verpakt in de originele Russische archiefdozen, op de voorkant bedrukt met de fantasie prikkelende cyrillische lettertekens.

Algemeene R.K. Propagandaclub

Een van de archieven die deel uitmaakten van “de Russische Archieven” was dat van de Algemeene R.K. Propagandaclub Afdeling Amsterdam. Deze vereniging

werd in 1903 opgericht met als doelstelling “door georganiseerde propaganda de Katholieke zaak te Amsterdam te dienen op politiek, sociaal en cultureel terrein”. Zij hield zich met name bezig met het voeren van politieke propaganda; vooral rond verkiezingen en in nauwe samenwerking met de RK Staatspartij, Kieskring Amsterdam. Andere activiteiten waarmee de vereniging de katholieke zaak wilde dienen waren het steunen van de katholieke pers (*De Nieuwe Dag*, *De Tijd*) en omroep (KRO) - voornamelijk door het voeren van abonnee- en ledenwervingsacties - en het verspreiden van “goede R.K.lectuur”. Verder organiseerde zij ook massavergaderingen in het Concertgebouw, zoals tegen de verdrijving in 1932 van de Jezuietenorde uit republikeins Spanje. Vanaf 1930 gaf zij een eigen blad uit: *De Roomsche Garde*. De vereniging was georganiseerd in parochiale afdelingen met een eigen bestuur en een eigen geestelijk adviseur. De afdelingsbesturen waren verantwoording schuldig aan het hoofdbestuur. De club onderhield warme betrekkingen met hoofdstedelijke katholieke politici, zoals C.P.M. Romme en C.M.J.F. Goseling.

Propagandamateriaal

Een bijzonder onderdeel van het archief vormt het gedrukte

propagandamateriaal, zoals affiches en pamfletten, dat de club bij verkiezingen voor de RK Staatspartij of bij de ledenwerfacties voor bijvoorbeeld de KRO verspreidde. Dit drukwerk was vaak ontworpen door gerenommeerde katholieke kunstenaars zoals de kunstschilders Charles Eyck en Jan Bleijs en de grafisch vormgevers Ary Halsema (vader van Frans Halsema) en Frans Bosen. Van hem werd in het archief onder andere een tot dusver onbekend affiche voor een KRO-ledenwerfactie

gevonden waaraan het blad *Aether*, tijdschrift over de geschiedenis van de omroep, onlangs twee korte artikelen wijdde. Ook bevond zich onder de stukken een affiche van de bekende ontwerper Lou Manche. Manche was een in Amsterdam geboren katholieke kunstenaar die van 1929 tot 1953 in Nijmegen woonde. Hij maakte in zijn leven veel religieuze kunst, waaronder

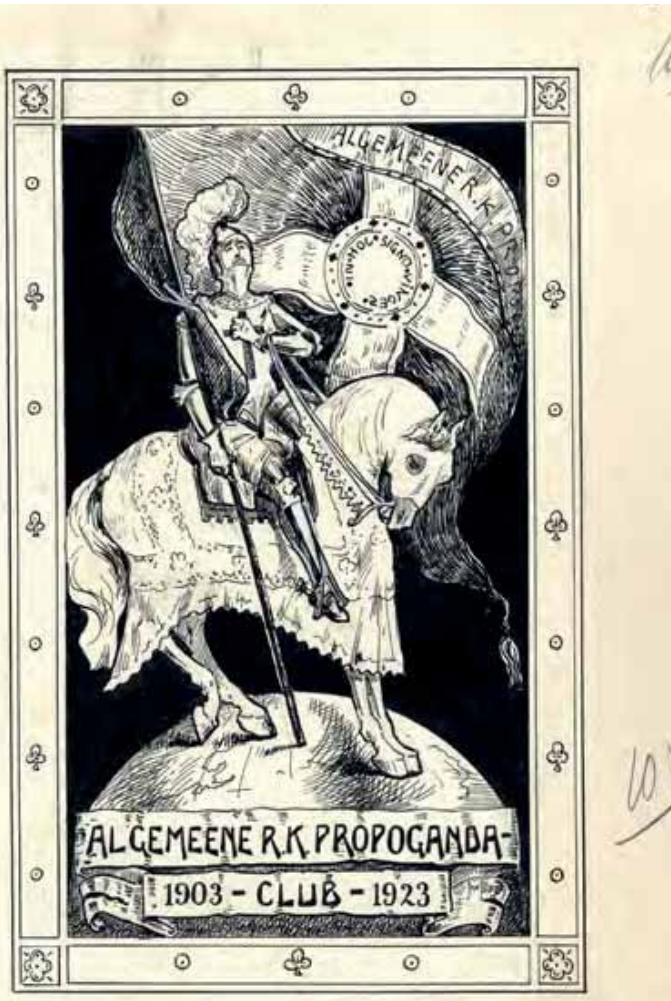

een Mariareliëf op de voormalige meisjesschool in Wijchen. In de oorlog stelde hij zijn talenten echter ten dienste van de NSB waarvoor hij propaganda-affiches ontwierp. Ook verzamelde de club propagandamateriaal van niet-katholieke politieke partijen; men wilde

in het archief aangetroffen. Zo zijn er folders en pamfletten aanwezig van de Revolutionaire Socialistische Arbeiderspartij van de radicale communist Henk Sneevliet, maar ook uniek materiaal van de NSB van de fascist Anton Mussert.

De Schandaalcolportage

Een bijzonder hoofdstuk in de geschiedenis van de propagandaclub vormen haar acties, begin jaren dertig, tegen de zogenaamde schandaalcolportage door ene mevrouw Bertha Bon-Tuntelaar. Hierbij werd door haar en haar medestanders, onder het luidkeels uiten van verdachtmakingen en beschimpingen aan het adres van de katholieke geestelijkheid, “anti-katholieke schandlectuur” op straat te koop aangeboden. Deze lectuur bestond uit brochures waarin vermeend seksueel misbruik door katholieke geestelijken van aan hen toevertrouwde kinderen, maar ook van volwassen vrouwen, aan de kaak werd gesteld en die titels droegen als “Misdadig Roomsch Nederland” en “Moord in een Missiehuis”. Zo groot was de verontwaardiging binnen de vereniging hierover dat het bestuur besloot een soort burgerwacht in te stellen die van minuut tot minuut bijhield waar Bon-Tuntelaar en haar gevolg zich tijdens hun acties in de stad bevonden en wat zij daar precies verkondigden. De verdachtmakingen en beledigingen

Affiche van Jan Bleijs voor de Algemeene R.K. Propaganda Club. afb. KDC

blijkbaar goed op de hoogte blijven van de strategie van de politieke tegenstanders. Van dit soort materiaal is een ruime sortering, afkomstig van de meest uiteenlopende politieke gezindten,

die zij uitten werden nauwkeurig genoteerd en opgenomen in een lijst, die aan prominente katholieken, zoals minister-president Ruijs de Beerenbrouck en de Nijmeegse staatsrechtgeleerde van der Grinten, werd toegezonden vergezeld van het dringende verzoek iets aan deze misstand te doen. Later werden, wanneer zij met haar metgezellen in de stad was gesignaleerd, zoveel mogelijk propagandisten gemobiliseerd om de anti-katholieke activisten hinderlijk te volgen en in hun kielzog pro-katholieke brochures te verkopen. Toen ook leden van de Protestantsche Debatclub zich bij mevrouw Bon aansloten, leidden de colportageacties regelmatig tot heftige confrontaties tussen de twee groepen waarbij de politie tussenbeide moest komen. Uiteindelijk kwam mevrouw Bon tot inkeer. Bij haar laatste optreden voor de rechtbank waarbij zij tot zes weken gevangenisstraf werd veroordeeld wegens het valselyk beschuldigen van een kapelaan van pedofilie, betuigde zij haar spijt voor haar “antipaapse” propaganda en verklaarde zich voortaan te gaan wijden aan het voeren van anticomunistische propaganda namens het Verbond van Nationalisten van de fascist Van der Mijle.

Het ontsluiten van dit archief was als het openen van een tijdcapsule. De ordening van de stukken leek nog exact dezelfde als op het moment

Brochure van mevrouw Bon-Tunteler. afb. KDC

van de inbeslagname. Daarom mag worden verondersteld dat de Duitsers dit archief nooit hebben ingezien. Toen ik het archief ontsloot was ik de eerste die na meer dan zeventig jaar weer een blik in deze stukken wierp. Het archief bood hierdoor een unieke inkijk in het politieke en religieuze leven van katholiek Amsterdam gedurende het Interbellum.

Ruud Franssen

KORT NIEUWS

Plaatsingslijsten archieven

Het aantal plaatsingslijsten (lijsten met omschrijvingen van archiefstukken) dat digitaal beschikbaar is, groeit gestaag. Als u nu op onze website kijkt vindt u via het alfabetisch overzicht van archieven de plaatsingslijsten van 690 archieven. En niet alleen de plaatsingslijst, maar tevens een 'ten geleide' over de persoon of instelling. Van enkele archieven bevatten de plaatsingslijsten ook de links naar de digitale documenten. Deze beschrijvingen worden gemaakt door een vrijwilliger die met hart en ziel aan deze klus werkt en waarvan u en wij de vruchten plukken.

Vakbondshistorische Vereniging

Het KDC heeft zich samen met het Regionaal Archief Nijmegen ontfermd over de archieven, affiches en voorwerpen van de opgeheven Stichting Vakbondshistorisch Archief Nijmegen (SVAN). Een uitvoerig artikel over de geschiedenis van deze stichting vindt u op de website van de Vakbondshistorische Vereniging, www.vakbondshistorie.nl/dossiers/article/vakbondshistorisch-archief-nijmegen-sluit-de-deuren.html. De VHV zal op 1 november de gast zijn van het KDC en het Regionaal Archief Nijmegen. Voor informatie zie www.vakbondshistorie.nl/nieuwsbericht/vriendenbijeenkomst-1-november-in-nijmegen.html

1972 Toen de directie de winstgevende ENKA-vestiging in Breda wilde sluiten, organiseerde het NKV de eerste bedrijfsbezetting van Nederland. afb. KDC 3b305

Rectificaties

In *Impressie* 2013, nr. 11, het themanummer “Digitalisering”, is in het artikel over het archief van J. Cals een onjuist jaartal opgenomen of zoals een van onze lezers schreef: ‘Geachte redactie - wanneer ik u moet geloven (en in beginsel ben ik daar natuurlijke gaarne toe bereid), heeft Jo Cals reeds als knaapje van zes jaar zijn intrede gedaan in de Tweede Kamer. Nu wil ik best aannemen dat hij uitzonderlijk intelligent en ambitieus was, maar wat u hem nu toedicht, lijkt mij toch niet helemaal in overeenstemming met de werkelijkheid te zijn’. Het is inderdaad niet in overeenstemming met de werkelijkheid. Cals is geboren in 1914 te Roermond.

In *Impressie* 2012, nr. 10, veronderstelt columnist Wiek in zijn column dat de Zusters van Liefde van Tilburg van de Oude Dijk vertrokken zijn. Dit is niet het geval.

AANWINSTEN ARCHIEF

De laatste jaren neemt de groei van het aantal nieuwe institutionele archieven gestaag af. De aanwas van de kleinere persoonsarchieven van prominente en minder prominente katholieke Nederlanders lijkt anderzijds alleen maar toe te nemen. De afgelopen maanden zijn er weer vijf nieuwe persoonsarchieven bijgekomen:

Brieven van kardinaal Ottaviani aan C.I.M. Galligani-Berton

Mevrouw Galligani-Berton was een vurig bewonderaarster van kardinaal Ottaviani en heeft tussen 1973 en 1978 jaar met hem gecorrespondeerd. De collectie betreft de brieven van kardinaal Ottaviani.

Kardinaal Ottaviani. afb. KDC Collectie Frederick Franck

Gebeden voor Maria

In 2011 organiseerde museum Flehite in Amersfoort de tentoonstelling ‘Maria, idool van alle tijden’. Bezoekers van de tentoonstelling konden gebeden voor Maria achterlaten in een daarvoor opgestelde mantelmadonna. De helft van deze gebeden zijn aan het KDC geschonken. De andere helft werd geschonken aan de katholieke en oud-katholieke kerken in Amersfoort en het klooster van OLV van Amersfoort.

Tentoonstelling
'Maria idool
van alle tijden'

Marga Kerklaan. afb. KDC 2a13502

Marga Kerklaan

13 februari jongstleden overleed Marga Kerklaan op 87-jarige leeftijd. Zij werkte als producer, regisseur, en als documentairemaakster voor de KRO en was onder andere betrokken bij de reeks '60 jaar lief en leed'. Bekender wellicht is ze als schrijfster van de boeken *Zodoende was de vrouw maar een mens om kinderen te krijgen*; *300 brieven over het Roomse huwelijksleven*; *Het einde van een tijdperk. 130 jaar persoonlijke belevenissen van Nederlandse missionarissen* en *Van huis uit. Drie generaties katholieken over de invloed van de secularisatie op hun beleving van seksualiteit, gezin en geloof*, waarin ze een kritisch, maar bovenal genuanceerd beeld van het persoonlijk leven van Nederlandse katholieken gaf. Het

archief bevat de research voor deze boeken en stukken betreffende haar werk voor de KRO.

Wies Stael-Merkx

Wies Stael-Merkx was van 1985 tot 1992 voorzitter van de Acht Mei Beweging en lid van de Mariënburgvereniging. Zij ontving in 1988 de Spaanprijs voor haar bijdrage aan het kerkelijk leven in Nederland. In de zomer van vorig jaar, enkele maanden voor haar dood, droeg zij materiaal over dat gerelateerd is aan de Acht Mei Beweging. Daarbij bevonden zich ook lezingen en artikelen die zij in ander verband gehouden en geschreven heeft. Deze laatste stukken zijn ondergebracht in de nieuwe collectie Wies Stael-Merkx.

Wies Stael-Merkx. Foto Peter Kusters. afb. KDC 2a17586

Broeder Aquino Helling. (bron Mpo doelo tampo sek arang p. 64)

Broeder Aquino

Broeder Aquino (Max) Helling werd geboren op Bali, volgde zijn broederopleiding in Nederland en trad in bij de broeders van Saint Louis van Oudenbosch. In 1950 keerde hij terug naar Indonesië waar hij tot 1984 les gaf in het middelbaar onderwijs. Daarna verhuisde hij weer naar Nederland, waar hij jarenlang secretaris was van het Werkverband van Katholieke Homopastores. De collectie bestaat onder andere uit dagboeken en achtergrondliteratuur. Cees Griffioen was perschef bij Kerk in Nood/Oostpriesterhulp. In zijn latere carrière was hij adviseur bij Memisa en het Centraal Missie Commissariaat. De schenking omvat

foto's en archiefmateriaal uit zijn werkzame leven.

Nijmeegs Instituut voor Missiewetenschappen (NIM) en Nijmegen Interdisciplinary Centre for Development and Cultural Change (NICCOS)

In 2012 mochten wij al het archief van de Leerstoel Missiologie ontvangen. Met de volgende twee collecties is ook de latere ontwikkeling van de Nijmeegse missiologie veilig gesteld voor historisch onderzoek. Het NIM moet niet verward worden met het oudere (facultaire) Nijmeegse Instituut voor Missiologie, waarvan overigens ook materiaal bij het KDC aanwezig is. In 1993 werd het NIM

opgericht door de Redemptoristen, de congregatie van de Heilige Harten van Jezus en Maria, de Sociëteit voor Afrikaanse Missiën en de paters Monfortanen. Het NICCOS werd opgericht in 1989 aan de toenmalige KUN als platform voor interdisciplinair onderzoek en daaraan gerelateerde activiteiten als onderwijs ten aanzien van de ontwikkeling van landen in het zuidelijk halfrond.

Groot-seminarie Warmond

Van de heer G. van Veen uit Sassenheim ontvingen wij een reeks dictaten van colleges, gegeven op het grootseminarie Warmond in de jaren 1964-1966.

Collegezaal in Warmond. afb. KDC 1a17563

Les Précieuses Ridicules omstreeks 1976. afb. KDC 1a18663

De Jonge Werkman, bisdom 's Hertogenbosch

Deze collectie bevond zich tussen de zogenaamde 'Russische archieven', waarover u elders in deze *Impressie* meer kunt lezen. De Jonge Werkman werd opgericht door Henri Poels in het bisdom Roermond als jeugdafdeling van het Rooms Katholiek Werklieden Verbond. De Bossche diocesane afdeling ontstond in 1928.

Tenslotte hebben twee studentenverenigingen het archief bij het KDC in bewaring gegeven. Het gaat om Unipartners Nijmegen,

een academisch adviesbureau gerund door studenten, en Les Précieuses Ridicules, een studenten-hofdansvereniging, die klassieke hofdansen uit de Rococo en de Biedermeier instudeert en uitvoert.

AANWINSTEN BIBLIOTHEEK

Op 14 februari 2013 werd het boek *1001 vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis* gepresenteerd. In deze prachtig vormgegeven publicatie zijn 1001 biografieën van vrouwen opgenomen die een opmerkelijke rol hebben gespeeld in de Nederlandse geschiedenis. De bibliografieën zijn in vijf tijdvakken alfabetisch geordend.

Verdeeld in vijf periodes worden ongeveer 200 vrouwenlevens beschreven, ondergebracht in rubrieken als dicht- en letterkunde,

*Catharina Alberdingk Thijm. afb.
KDC 2a211*

avontuur en sensatie, of oorlog. Alle levensverhalen worden chronologisch verteld en elke beschrijving bevat een bijzondere gebeurtenis. Het boek begint met de H. Cunera en eindigt met de vakbondsvrouw en politica Karin Adelmund.

De redactie hanteerde twee criteria waaraan vrouwen moesten voldoen om opgenomen te worden in het boek. Ze moesten een opmerkelijke prestatie geleverd hebben op verschillende terreinen van het politieke, kerkelijke, culturele of wetenschappelijke leven. Of ze moesten naam gemaakt hebben bij haar tijdgenoten of een opmerkelijke prestatie geleverd hebben waardoor zij in latere geschiedschrijving de aandacht op zich hebben weten te vestigen.

Zo treffen we in *1001 vrouwen* kunstenaressen, dievegges, nonnen, vorstinnen, martelaressen, weldoensters, gifmengsters, savantes, avonturiersters aan. Vrouwen die ooit beroemd of berucht waren, maar nu vaak vergeten. Het levensverhaal van deze vrouwen schetst ons een beeld van de tijd waarin zij hebben geleefd.

De basis van *1001 Vrouwen* ligt in het DVN; "Digitaal Vrouwenlexicon Nederland" www.historici.nl/

Onderzoek/Projecten/DVN

Aan deze database wordt al sinds 2003 gewerkt. In 2010 waren er van 1000 vrouwen tot 1850 levensbeschrijvingen gemaakt. Dit is

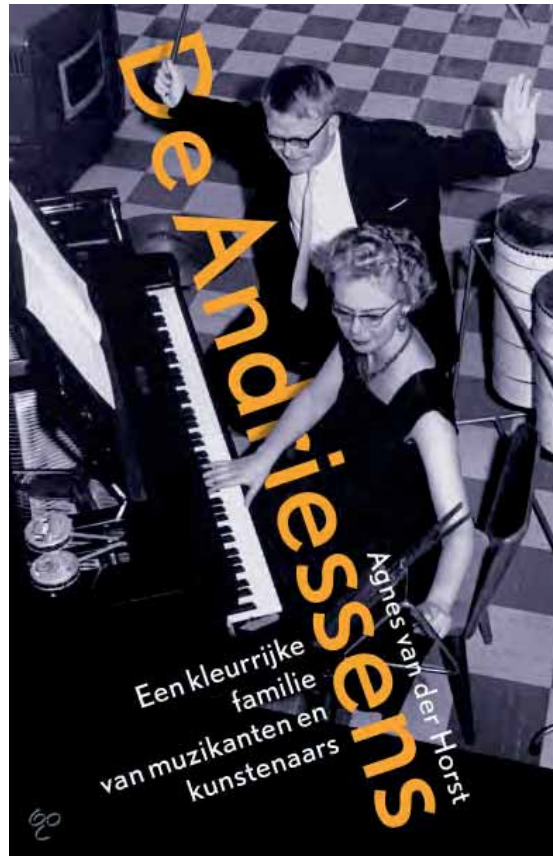

Marga Klompé. afb. KDC 2a5015

nadien uitgebreid met de vrouwen na 1850 en is er een verdeling gemaakt over de vijf tijdvakken.

Natuurlijk ga je als bibliothecaris van het KDC onmiddellijk kijken welke katholieke vrouwen uit de negentiende en twintigste eeuw zijn opgenomen en dan mis je altijd wel een aantal vrouwen, maar omdat het project Digitaal Vrouwen Lexicon Nederland een lopend project is gaan we er van uit dat ook deze vrouwen de plaats krijgen die ze verdienen.

Els Kloek (red.), *1001 Vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis*, Nijmegen: Van Tilt, 2013.

Een familiebiografie: De Andriessens

In het Nederlandse muziekleven neemt de familie Andriessen een belangrijke plaats in. De muziek-journaliste Agnes van der Horst heeft een lezenswaardig boek geschreven over de meest prominente familieleden: Hendrik, zijn broers Willem en Mari en zijn zonen Jurriaan en Louis. Zij heeft zich beperkt tot de meest prominente familieleden. Anderen krijgen overigens wel een korte beschrijving.

Het boek gaat vooral over het leven van de Andriessens. Er zijn geen diepgaande analyses over de ontwikkelingen van hun werk opgenomen. Enkele belangrijke werken worden wel genoemd. In de

Een jongetje geniet op zijn manier van het beeld van Mari Andriessen dat voor de schouwburg van Tilburg staat. Foto Betty Veldwachter. afb. KDC 6a2443

tijd van grote culturele veranderingen, waaronder ook de teloorgang van het rijke roomse leven, waren de componerende leden van de familie Andriessen zeer actief.

Willem Andriessen (1887-1964), was een traditioneel pianist, Hendrik Andriessen (1892-1981) hield zich bezig met de muziek in de katholieke liturgie en schreef zeer veel kerkmuziek die nog steeds wordt uitgevoerd. Jurriaan Andriessen (1925-1996) was een van de eersten in Nederland die de jazz en klassieke muziek combineerde. Louis Andriessen (1939-) wilde zich niet confirmeren aan de strakke stijl van de jaren vijftig en zestig en liet zich inspireren door mensen in het

buitenland. Louis was in de jaren zeventig ook betrokken bij de acties tegen het Concertgebouworkest, waaronder de spraakmakende actie 'De Notenkraker'. De acties waren gericht tegen de enorme aandacht voor de oude klassieke werken en weinig aandacht en kansen voor een nieuwe generatie componisten. Agnes van der Horst laat goed uitkomen dat het katholieke geloof een bijzondere invloed heeft gehad in hun leven en daardoor ook hun opvattingen over de kunst. Schoonheid en ritueel nemen een bijzondere plaats in. Het geloof was voor alle leden de basis van hun professionele en esthetische houding, een houding die ook kon losstaan van het geloof.

Agnes van der Horst, *De Andriessens. Een kleurrijke familie van muzikanten en kunstenaars*
Hilversum : Lias, 2013
ISBN 978 9088030208

KATHOLIEK LEVEN IN BEELD

Oplossingen

De kerk op foto 1 is niet de Landricuskerk te Pey, maar de kerk van de parochie van Onze Lieve Vrouw Onbevlekt Ontvangen in dezelfde gemeente. De kerk werd ontworpen door Pierre Cuypers en op 10 december 1861 ingewijd door mgr. Paredis. De identificatie van foto 2 hebben wij te danken aan twee Maastrichtse deskundigen, de heer Wil Lem en mevrouw Ingrid M.H. Evers. Het straatje op de foto is de Cortenstraat in Maastricht. De foto is vanaf de hoek van de Hondstraat genomen naar het oosten, richting het Onze Lieve Vrouweplein. De school links is afgebroken maar de huizen ernaast staan er nog. Aan het eind van de gevelwand rechts, even voorbij de muurlantaarn, is de ingang naar de Koestraat.

Op het Onze Lieve Vrouweplein is de processie zojuist vanuit de Onze Lieve Vrouwekerk vertrokken richting Hondstraat. We zien op de foto het eind van de stoet in de Cortenstraat, omdat 'den hiemel' ('de hemel', het baldakijn) altijd als laatste langs komt. Het baldakijn is dat van de Onze Lieve Vrouweparochie; het draagt een kroon en een gekroond schild die verwijzen naar het bekende devotiebeeld van Maria Sterre der Zee. De foto is omstreeks 1930 gemaakt.

Nieuwe foto's

Wij laten weer graag enkele 'anonieme' foto's uit onze collectie zien. Deze keer hopen wij met uw hulp enkele kerkgebouwen te kunnen thuisbrengen. Twee van de getoonde foto's troffen wij aan in de archieven van twee hoogleraren die aan de Nijmeegse universiteit hebben gewerkt. Foto 1 komt uit het archief van A.F. Manning (1929-1991), hoogleraar nieuwste geschiedenis en mede-oprichter van het KDC. Opvallend aan dit kerkgebouw zijn de dichtgemetselde ramen. Foto 2 bevindt zich in het archief van T.L.J.A.M. Baader (1888-1959), hoogleraar Germaanse en Keltische taal- en letterkunde. De fotograaf van foto 3 is E.M. van Ojen uit Den Haag. Op het altaarboek op foto 4 is de tekst te lezen: 'De meester is daar, hij roept u'.

Tenslotte hopen wij dat u ons kunt helpen met het identificeren van de professor die in 1930 werd geportretteerd door J. van Delft (foto 5) en de ons onbekende persoon op de krijttekening (foto 6).

Als u informatie heeft over de foto's, mailt of belt u ons dan. Wij wachten graag uw reactie af.

Ellen Brok, audiovisueel archivaris
E.Brok@kdc.ru.nl
Tel. 024-3612741

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4

Foto 5

Foto 6

Colofon

Impressie is de nieuwsbrief van het Katholiek Documentatie Centrum met nieuws over het KDC en zijn collecties en aanwinsten. De nieuwsbrief verschijnt onregelmatig.

Redactie-adres en
abonnementsadministratie:
Postbus 9100, 6500 HA Nijmegen
Tel.: 024-3612412
impressie@kdc.ru.nl
www.ru.nl/kdc/impressie

Redactie: Lennie van Orsouw

Medewerkers aan dit nummer:
Ellen Brok, Ruud Franssen, Annette
Gaalman, Lennie van Orsouw,
Ramses Peters, Lodewijk Winkeler

Op aanvraag wordt *Impressie*
kosteloos toegezonden per post of
e-mail.

Opmaak: Arthur Bruls. Grafisch
ontwerp: Grafisch Ontwerpbureau
Voltage, Nijmegen. Druk: Benda
drukkers, Nijmegen. ISSN 1877-
2412

IMPRESSIE

Nieuwsbrief van het Katholiek
Documentatie Centrum

IMPRESSIE is een uitgave van het Katholiek
Documentatie Centrum en verschijnt onregelmatig.
Kijkt u voor meer informatie op www.ru.nl/kdc
Bellen of e-mailen kan ook: telefoon 024 – 361 24 12,
e-mail: impressie@kdc.ru.nl

Nr. 1
2008

Radboud Universiteit Nijmegen

IMPRESSIE

Nieuwsbrief van het Katholiek
Documentatie Centrum

IMPRESSIE is een uitgave van het Katholiek

Documentatie Centrum en verschijnt onregelmatig.

Kijkt u voor meer informatie op www.ru.nl/kdc

Bellen of e-mailen kan ook: telefoon 024 - 361 24 12,

e-mail: impressie@kdc.ru.nl

Radboud Universiteit Nijmegen

